

Περιοδικὰ ἀνάλεκτα

Analecta Bollandiana [τόμος 136ος, τεύχος 1ο (2018)]

Τὸ τρέχον τεύχος τοῦ τόμου τῆς Ἀγιολογικῆς Ἑταιρείας τῶν Βολλανδιστῶν ἀνοίγει μὲ τὴ δημοσίευση: “Bibliotheca Hagiographica Graeca manuscripta (BHGms)” [σσ. 5-13] ποὺ ὑπογράφουν ἀπὸ κοινοῦ οἱ Xavier Lequeux καὶ André Binggeli καὶ ἀποτελεῖ κατ’ οὐσίαν τὴν παρουσίαση ἑνὸς φιλόδοξου προγράμματος ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴν ψηφιοποίηση καὶ τὴν διαδικτυακὴ πρόσβαση στὴν ἀγιολογικὴ βάση δεδομένων ἑλληνικῶν χειρογράφων ποὺ βρῖσκεται στὴν ἔδρα τῶν Βολλανδιστῶν στὸ Βέλγιο. Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο “Ius conubii or concubina: The Marital and Social Class of Perpetua in the Passio sanctorum Perpetuae et Felicitatis” [σσ. 14-42] ὁ Thomas J. Heffernan πραγματεύεται τὴν οἰκογενειακὴ καὶ κοινωνικὴ κατάσταση τῆς μάρτυρος Βίβιας Περπέτουας, ὅπως αὐτὴ διαγράφεται στὸ ἀγιολογικὸ κείμενο «Μαρτύριο ἀγίων Περπέτουας καὶ Φιλικιτάτης». Ὁ σ., ἀμφισβητώντας κάποιες πρόσφατες ὑποθέσεις ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Περπέτουα ἀνῆκε στὶς κατώτερες λαϊκὲς τάξεις (humiliores), ἐπανεξετάζει τὸ σύνολο τοῦ διαθέσιμου ὕλικου γιὰ τὸ ζήτημα γιὰ νὰ καταλήξει στὴν ἐπιβεβαίωση ὅσων περιλαμβάνονται στὸ β’ κεφάλαιο τοῦ «Μαρτυρίου»: ἡ Περπέτουα ἦταν μέλος τῆς ἀνώτερης ἀριστοκρατικῆς τάξης (honeste nata), εἶχε λάβει ἐκπαίδευση (liberaliter instituta) καὶ ὁ γάμος τῆς ἦταν ἐπισημῶς ἀναγνωρισμένος ἀπὸ τὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο (matronaliter nupta). Ὁ σ. καταλήγει ὅτι ἡ Περπέτουα ὑπῆρξε πιθανότατα μέλος τῶν συγκλητικῶν οἰκογενειῶν ποὺ ἀπήρτιζαν τὴν τάξη τῶν ἱπέων στὴ Β. Ἀφρικὴ κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ 3ου αἰ.

Λεξιλογικῶς ἐνδιαφέροντος εἶναι τὸ θέμα τοῦ ἄρθρου: “The Meaning of κλύστας and the Value of a μαχαίριον: Vita Dosithei (BHG 2117) and Healthcare in Gazan Monasteries” [σσ. 43-55] ἀπὸ τὸν Jonathan L. Zecher. Ὁ «Βίος Δοσιθέου» περιέχει τὴν ἀσυνήθιστη ἑλληνικὴ λέξη κλύστας, τῆς ὁποίας ἡ ἔρμηνεα εἶχε ἀποδοθεῖ ὡς ἄρτος βουτηγμένος σὲ οἶνο. Ὁ σ. ὑποστηρίζει ὅτι ἡ συγκεκριμένη ἔρμηνεα καθὼς καὶ ἡ βυζαντινὴ λεξικογραφικὴ παράδοση ποὺ τὴν στηρίζει δὲν εἶναι ἀξιόπιστες καὶ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ μαχαίριον, γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος στὸ κείμενο, ἀποτελεῖ στὴν οὐσία νυστέρι ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν ἀφαίρεση κλυστήρων ἢ χυστῶν. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις περιγράφεται χειρουργικὴ ἐπέμβαση στὴν οὐροδόχο κύστη μὲ σκοπὸ τὴν ἀφαίρεση πετρῶν. Ἡ συγκεκριμένη λεξιλογικὴ διευκρίνιση μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀξιολογήσουμε τὸν «Βίο Διοσιθέου» ὡς μία πολὺτιμη πηγὴ πληροφοριῶν γιὰ τὸ ἐπίπεδο καὶ τὸ εὖρος τῆς ὑγιεινῆς περιθαλψῆς ποὺ ἐφαρμοζόταν στὰ βυζαντινὰ μοναστήρια τῆς Ὑστερης Ἀρχαιότητος καθὼς καὶ στὸ δίκτυο προστασίας τῆς περιοχῆς τῆς Γάζας.

Στή σύντομη εργασία του: «Sur la date de la mort de S. Athanase l’Athonite et sur ses premiers successeurs» [σσ. 56-60] ὁ Jacques Noret καταπιάνεται μὲ τὸ ζήτημα τῆς χρονολόγησης τῆς κοίμησης τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου καθὼς καὶ τῶν πρώτων διαδόχων του. Ὁ σ., βασιζόμενος στὸ πρωτογενὲς ὑλικὸ ποὺ περιέχεται στὴ δημοσίευση δύο τόμων τῆς σειρᾶς Archives d’ Athos τοῦ 1982, ἐπανακαθορίζει τὴν κοίμηση τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου μεταξὺ 5 Ἰουλίου 997 τὸ νωρίτερο καὶ τὸ ἔτος 1000 τὸ ἀργότερο. Σχετικὰ μὲ τὴ σειρά τῶν διαδόχων του, ὁ σ. καταδεικνύει ὅτι μετὰ ἀπὸ τὴ σύντομη καὶ προβληματικὴ ἡγουμενία τοῦ Ἀντωνίου, ἀνέλαβε κάποιος Εὐστράτιος, ὁ ὁποῖος παρέμεινε γιὰ τὸνλάχιστον δύο χρόνια, ἐνῶ ἀκόμη καὶ ὅταν ἐγκατέλειψε τὰ καθήκοντά του διετήρησε ὡς ἀπλὸς μοναχὸς κάποια ἀπὸ τὴν προηγουμένη ἐξουσία του καὶ κατὰ καιροὺς κλήθηκε νὰ ἐκπροσωπήσει κάποιον ἀπὸ τοὺς διαδόχους του. Μετὰ ἀπὸ τὸν Εὐστράτιο ἀκολούθησε ὁ Θεόκτιστος ἀπὸ τὸ 1010 μέχρι τοῦλάχιστον τὸ 1018 καὶ στὴ συνέχεια ὁ Θεοδώρητος.

Ὁ Jean-Marie Sansterre στὴν ἐργασία του: «La substitution des images aux reliques, et ses limites, dans la diffusion de la virtus des saints (espace français, fin XIIIe-XVe s.)» [σσ. 61-106] ἐστιάζει τὸ ἐρευνητικὸ του ἐνδιαφέρον στὴ διάδοση τῆς τιμῆς τῶν λειψάνων στὴν περιοχὴ τῆς Γαλλίας ἀπὸ τὸν 13ο ἕως τὸν 15ο αἰ. Ἡ βασικὴ ἰδέα τῆς μελέτης, ποὺ ἀποτελεῖ συνέχεια προηγούμενης ἐργασίας γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Ἰταλίας, ἔγκειται στὴν ἰδέα τῆς ἀντικατάστασης τῶν εἰκόνων ἀπὸ λείψανα ὡς φορέων τῆς χάριτος γιὰ τὴν ἄσκηση θαυματουργικῶν ἐνεργειῶν ἀπὸ τοὺς Ἁγίους μακριὰ ἀπὸ τὸν τόπο ταφῆς τους.

Μία πτυχὴ τῆς ἀγιολογικῆς δραστηριότητος τῶν βολλανδιστῶν ἀπεφάσισε νὰ διαφωτίσει ὁ Bernard Joassart μὲ τὸ ἄρθρο του: «Henri Matagne, bollandiste. Lettres à ses collègues Victor et Remi De Buck» [σσ. 107-139]. Πρόκειται γιὰ τὴ δημοσίευση ἐπιστολῶν ποὺ ἀπέστειλε ὁ βολλανδιστὴς Herni Matagne (1796-1856) πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Victor de Buck (1817-1876) καὶ Remi de Buck (1819-1880), οἱ ὁποῖοι βρισκόνταν σὲ ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ στὸ Λονδίνο καὶ τὸ Παρίσι τὸν Ἰούνιο καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1867 καὶ τοῦ 1869 ἀντίστοιχα γιὰ τὴ μελέτη χειρογράφων ἀγιολογικοῦ περιεχομένου. Μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς καταδεικνύονται τὰ ἐνδιαφέροντα, οἱ τρόποι σκέψης καὶ δράσης, τὸ δίκτυο γνωριμιῶν, οἱ προβληματισμοὶ καὶ οἱ ἀνησυχίες τῶν σκαπανέων τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀγιολογίας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἐνῶ τὰ σχόλια καὶ ἐπιπρόσθετες πληροφορίες τοῦ σ. βοηθοῦν γιὰ τὴν καλύτερη κατανόηση τόσο τοῦ περιεχομένου ὅσο καὶ τὴν ἐποχῆς.

Τέλος στὸ τεῦχος περιλαμβάνεται ἐπίσης ἡ 35ῃ σειρά τοῦ ἀγιολογικοῦ εὐρετηρίου τῶν καταλόγων Λατινικῶν χειρογράφων ἀπὸ τὸν François Dolbeau: «Catalogues de manuscrits latins. Inventaire hagiographique (trente-cinquième série)» [σσ. 140-177], καθὼς καὶ ἡ καθιερωμένη βιβλιοπαρουσίαση ἔργων ἀγιολογικοῦ περιεχομένου: «Bulletin des publications hagiographiques-Publications reçues» [σσ. 178-240].

Journal of Early Christian Studies (τόμος 26ος, τεύχος 2ο, Καλοκαίρι 2018)

Τὸ δεύτερο τεύχος τοῦ τρέχοντος τόμου τοῦ περιοδικοῦ ἀνοίγει μὲ τὴ μελέτη: “Justin between Paul and the Heretics: The Salvation of Christian Judaizers in the Dialogue with Trypho” [σσ. 163-189], ὅπου ὁ Benjamin L. White ἐστιάζει τὴν ἔρευνά του στὴ σωτηριολογία ποὺ χαρακτηρίζει τὸ ἔργο *Διάλογος πρὸς Τρύφωνα τὸν Ἰουδαῖο* τοῦ ἀπολογητῆ καὶ μάρτυρα Ἰουστίνου καὶ πῶς συγκεκριμένα στὸ ζήτημα τῆς σωτηρίας τῶν ἐξ ἔθνῶν Χριστιανῶν. Πράγματι ὁ Ἰουστίνος σὲ κάποιο σημεῖο ἀναφέρει ὅτι οἱ ἐξ ἔθνῶν Χριστιανοὶ ποὺ στρέφονται ὡς προσήλυτοι στὸν Ἰουδαϊζόντα Χριστιανισμό «θὰ σωθοῦν κι αὐτοί», γεγονός ποὺ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἐν γένει θέση τοῦ ἀπολογητῆ σχετικὰ μὲ τὴ δημιουργία ἐνὸς αὐθεντικοῦ Ἰσραὴλ σὲ κάθετη διάκριση ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ Ἰουδαϊσμό. Ὁ σ. καταπιάνεται ἀκριβῶς μὲ τὴν ἐρμηνεία αὐτῆς τῆς ἀντίθεσης καὶ θέτει τὸν Ἰουστίνου ἀνάμεσα στὸν ἀπ. Παῦλο, μὲ τὸν ὁποῖο σὲ ἀρκετὰ σημεία βρῖσκεται σὲ πλήρη συμφωνία καὶ τὸν σφόδρα ἀντι-Ἰουδαῖο Μαρκίωνα ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Στὴν ἐπομένη κατὰ σειρὰ ἐργασία: “The Monster at the End of His Book: Monstrosity as Theological Strategy and Cultural Critique in Tatian’s *Against the Greeks*” [σσ. 191-219], ὁ Allan T. Georgia καταπιάνεται μὲ τὸ ἔργο *Κατὰ Ἑλλήνων* τοῦ πρώμου ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέα Τατιανοῦ. Στὸ συγκεκριμένο ἔργο ὁ Τατιανὸς ἀναπτύσσει μίαν πολιτισμικὴ κριτικὴ θέτοντας τὸν ἑαυτό του, τὴν ἑλληνικὴ του παιδεία καὶ τὴ «βαρβαρικὴ» του καταγωγὴ μέσα στὴν ἐπιχειρηματολογία του. Ὁ σ. ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ ἐνέργεια ἀποτελεῖ μίαν ἠθελημένη πρακτικὴ, μὲ τὴν ὁποία ὁ Τατιανὸς προσπαθεῖ νὰ ἐνσαρκώσῃ ἕνα πολιτισμικὸ τέρας – ἕνα ὑβριδικὸ πλάσμα ποὺ ἀντανάκλα τόσο τὶς παιδευτικὲς ἀξίες τῆς ἑλληνικῆς του παιδείας ὅσο καὶ τὰ βαρβαρικὰ πολιτισμικὰ στοιχεῖα ποὺ ἦταν ἀντίθετα πρὸς αὐτές– ἔτσι ὥστε νὰ διασφαλίσῃ μίαν ταυτότητα τόσο γιὰ τὸν ἑαυτό του ὅσο καὶ τὶς Χριστιανικὲς κοινότητες στὶς ὁποῖες ἀπευθύνεται.

Ἡ Ellen Scully στὴν ἐργασία της μὲ τίτλο: “Physicalism as the Soteriological Extension of Marius Victorinus’s Cosmology” [σσ. 221-248], πραγματεύεται τὸ ἔργο τοῦ Ῥωμαίου ρήτορα, νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου καὶ μεταστραφέντα στὸν Χριστιανισμό Μάριου Βικτωρίνου καὶ πῶς συγκεκριμένα τὴν κοσμολογικὴ του διδασκαλία. Ἡ σ. ὑποστηρίζει πῶς ἡ ἐξέταση τῆς σωτηριολογίας τοῦ Βικτωρίνου ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ κοσμολογικοῦ του πλαισίου ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ διδασκαλία του σχετικὰ μὲ τὶς καθολικότητες ποὺ περιέχονται στὸν ἐνσαρκωμένο Χριστὸ εὐθυγραμμίζεται μὲ τὴν συχνὰ ἀποδοκιμαζόμενη ἀπὸ τοὺς πατέρες σωτηριολογικὴ κατηγορία τοῦ «φυσικαλισμοῦ». Ἡ κοσμολογία τοῦ Βικτωρίνου ἐπομένως ἐκτείνεται, σύμφωνα μὲ τὴ σ., σὲ μίαν φυσικαλιστικὴ σωτηριολογία, κατὰ τὴν ὁποία ἡ Σταύρωση ἐλευθερώνει τὸ σύνολο τῆς ἀνθρωπότητας ἀπὸ τὴν αἱμαλωσία του στὴν ὕλικότητα, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς περιλαμβάνει ἐντὸς Του τὴν καθολικὴ μορφή τῆς ἀνθρωπότητας.

Ὁ ἅγ. Γρηγόριος Νύσσης καὶ τὸ ἔργο του *Βίος Μωυσέως* ἀποτελοῦν τὴν

κύρια πηγή απ' όπου άντλει τὸ υλικό του ὁ R. A. Zaleski στὴν ἔργασία του μὲ τίτλο: "Moses's Damascus Road Theophany: Rewriting Scripture in Gregory of Nyssa's *Life of Moses*" [σσ. 249-274]. Πιὸ συγκεκριμένα, ὁ σ. ἐπικεντρώνεται στὴ μελέτη τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο παρουσιάζει ὁ Καππαδόκης πατέρας τὴ συνάντηση τοῦ Μωυσῆ μὲ τὸν Θεὸ μέσω τῆς φλεγομένης βάτου, ὅπου καὶ διαπιστώνει τὴν προσθήκη ἀρκετῶν στοιχείων ποὺ ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὸ βιβλικὸ κείμενο. Πολλὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς προσθήκες ἀντιστοιχοῦν στὴ θεοφάνεια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὸν δρόμο πρὸς τὴ Δαμασκὸ, ὅπως αὐτὴ περιγράφεται στὸ βιβλίον τῶν *Πράξεων τῶν Ἀποστόλων*. Μέσα ἀπὸ τὴ σύγκριση τῶν δύο κειμένων, ὁ σ. καταδεικνύει πῶς ὁ ἐπίσκοπος Νύσσης ἐνσωματώνει παύλεια στοιχεία στὴ διήγηση τῆς θεοφάνειας τῆς φλεγομένης βάτου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν δημιουργεῖ ἕνα ὑβριδικὸ ἀφήγημα ποὺ ἐξυφαίνει ἕνα καινούργιο κείμενο, τὸ ὁποῖο παρουσιάζει μίαν διήγηση εὐθυγραμμισμένη μὲ τὴ χριστολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ γεγονότος ἀπὸ τὸν Γρηγόριο.

Τὸ ἐπόμενο κατὰ σειράν ἄρθρο μὲ τίτλο: "Job as Exemplary Father according to John Chrysostom" [σσ. 275-305] ἀνήκει στὸν Douglas Finn, ὁ ὁποῖος μελετᾷ τὴν ἀποτύπωση τῆς βιβλικῆς φιγούρας τοῦ Ἰὼβ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο ὡς παράδειγμα ὑποδειγματικοῦ πατέρα γιὰ τὸ Χριστιανικὸ ἀκροατήριον τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Χρυσόστομος τονίζει τὴν ὑποδειγματικὴ στάση τοῦ Ἰὼβ σὲ δύο κυρίως περιπτώσεις: τὴν ἐκπαίδευση τῶν τέκνων καὶ τὴν ἔκφραση τοῦ θρήνου γιὰ τὴν ἀπώλεια τέκνου. Μέσα ἀπὸ τὴν ἀξιοποίηση τῶν πορισμάτων τῆς σύγχρονης ἔρευνας στὴν ποιμαντικὴ ἐπιστήμη καὶ πρακτικὴ, ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ συνδέσει τὴν ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση στὸν Ἰὼβ μὲ τὶς προσπάθειες τοῦ Χρυσόστομου γιὰ «ποιμαντικοποίηση» τῆς οἰκιακῆς σφαίρας, καθὼς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ταγοὶ ἐπιδιώκουν νὰ ἐπεκτείνουν τὸν ἔλεγχό τους στὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ τῶν μελῶν τῆς κοινότητάς τους.

Τέλος ὁ J. Patout Burn στὴ μελέτη του: "Situating and Studying Augustine's Sermons" [σσ. 302-322] ἐξετάζει βιβλιοκριτικὰ τέσσερις πρόσφατες μονογραφίες σχετικὰ μὲ τὸ ὁμιλητικὸ ἔργο τοῦ Αὐγουστίνου Ἰππῶνος, δίδοντας ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴ μεθοδολογία τῶν συγγραφέων σχετικὰ μὲ τὰ προβλήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴ χρονολόγηση τῶν κειμένων αὐτῶν τόσο μεταξὺ τους ὅσο καὶ σὲ σχέση μὲ ἄλλα ἔργα τοῦ Αὐγουστίνου, γιὰ τὰ ὁποῖα ἡ χρονολόγηση εἶναι πιὸ ἀσφαλής. Ἐπιπρόσθετα, ὁ σ. παρουσιάζει καὶ ἀναλύει τὰ ἀποτελέσματα ἑνὸς πολυετοῦς προγράμματος χρονολόγησης ἑνὸς εὐρύτερου συνόλου τοῦ αὐγουστίνειου *corpus*, τὰ πορίσματα τοῦ ὁποῖου ἐπιτρέπουν μίαν ὀρθότερη ἐκτίμηση τῶν μεθόδων ποὺ χρησιμοποιήσαν οἱ συγγραφεῖς τῶν μονογραφιῶν.

Τὸ τεῦχος συμπληρώνεται μὲ τὶς καθιερωμένες βιβλιοκρισιές μονογραφιῶν ποὺ ἀφοροῦν τὶς πρῶτες χριστιανικὲς σπουδές.

Rassegna di Teologia, 2018/1

Ἡ Anna Carfora μὲ τὸ κείμενό της: «Ὁ Lorenzo Milani καὶ τὸ *magisterium* τοῦ πάπα Φραγκίσκου. Ἕνας πρόδρομος λόγος» [«Lorenzo Milani e il magistero

di papa Francesco: parola precorritrice» (σελ. 5-14)] αναφέρεται σε μία προσωπική επιστολή του δυναμικού Ιταλού παιδαγωγού και ακτιβιστή ιερέα Lorenzo Milani (1923-1967), στην οποία αναφέρεται στο πάντοτε επίκαιρο ζήτημα της καταγγελίας της διαφθοράς της εξουσίας, που συναντάται με την καταδίκη της διαφθοράς από τον νυν πάπα Φραγκίσκο.

Στή συνέχεια, το περιοδικό δημοσιεύει ένα ανέκδοτο στην Ιταλία κείμενο του Paul Ricoeur υπό τον τίτλο: «Ἐκδήλωση καὶ διακήρυξη» [«Manifestazione e proclamazione» (σελ. 15-38)], στο οποίο ο Γάλλος φιλόσοφος ἐξετάζει τὴ φαινομενολογία τοῦ ἱεροῦ. Στὸ πρῶτο μέρος ἐρευνᾷ τὴ φαινομενολογία τῆς ἐκδήλωσης τοῦ ἱεροῦ, ἐνῶ στὸ δεύτερο τὴν ἐρμηνευτικὴ διακήρυξη τοῦ ἱεροῦ, τόσο στὴ θεωρία ὅσο καὶ στὴν πράξη. Ὁ Ricoeur ἐξετάζει τὸ ἐρώτημα ἐὰν τὸ κήρυγμα ἀκυρώνει τὸ ἱερό. Μπορεῖ ὁ προφορικὸς λόγος νὰ ἀποδώσει τὰ σημεῖα τοῦ ἱεροῦ; Χρειάζεται μία σωστὴ ἰσορροπία μεταξὺ τῆς «εἰκονομαχικῆς» ἀρετῆς τῆς διακήρυξης καὶ τῆς συμβολικῆς ἀνάδειξης τοῦ ἱεροῦ. Μονάχα ἡ ἐνσάρκωση στὸν ἀρχαῖο συμβολισμό μπορεῖ νὰ ἐπιτρέψει στὸν λόγο νὰ μιλήσει στὴ φαντασία καὶ τὴν καρδιά.

Στὴν ἐπομένη μελέτη με τίτλο: «Ἡ χριστιανικὴ ἐμπειρία καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς παράδοσης: μία θεολογικὴ προοπτικὴ» [«Esperienza cristiana e principio della tradizione: una prospettiva teologica» (σελ. 39-61)], ὁ Pierpaolo Arabia ἐξηγεῖ πῶς, προσλαμβάνοντας τὶς θεολογικὲς καὶ ἐκκλησιολογικὲς ἐπιταγὲς τῆς Β΄ Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ, ἡ ἀρχὴ τῆς παράδοσης (*traditio*) συγκεκριμενοποιεῖται ὅταν ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν πυρῆνα καὶ τὸν ἐμπειρικὸ τῆς δυναμισμό. Ἔτσι ἡ ἀντιπαράθεση μεταξὺ βιώματος καὶ παράδοσης ἀναδεικνύει τὸ αὐθεντικὸ νόημα τῆς παράδοσης καὶ ἀποσαφηνίζει τὶς συνθῆκες ὑπὸ τὶς ὁποῖες ἡ χριστιανικὴ ἐμπειρία τὴν ἐκφράζει ὀρθά.

Ἡ Veronica Petito στὸ «Ἵπαρξη καὶ πίστη στὴν “παράδοξη λογικὴ” τοῦ Søren Kierkegaard» [«Esistenza e fede nella “logica paradossale” di Søren Kierkegaard» (σελ. 63-79)] ἐξηγεῖ πῶς ἡ κατηγορία τοῦ Παραδόξου στὴ σκέψη τοῦ Kierkegaard μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἓνα ἀποφασιστικὸ κλειδὶ ἀνάγνωσης τῆς ὑπαρξης καὶ τῆς πίστεως. Ἡ σ. προτείνει τὸν ὄρο «παράδοξη λογικὴ» ποὺ δὲν ἀρνεῖται τὸν κεντρικὸ ρόλο τῆς πίστεως. Στὴν ὀπτικὴ τοῦ Δανοῦ στοχαστὴ μόνο τὸ Παράδοξο μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὸ νόημα τῆς ὑπαρξης τοῦ Ἀτόμου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀγγίξει ἔτσι τὸ νόημα πέραν τοῦ πεπερασμένου. Τὸ μὴ ἀναγώγιμο τῆς συνάντησης λόγου καὶ Ἀπείρου ἀνοίγει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, μία νέα ὁδὸ γιὰ τὴ «λογικότητα» τοῦ μεταφυσικοῦ.

Ὁ Vincenzo Rosito στὸ ἄρθρο: «Ὁ προσανατολισμὸς τῆς ἐγγύτητας. Θρησκεία καὶ κουλτούρα σήμερα» [«L’orientamento della prossimità. Religione e cultura oggi» (σελ. 81-97)] σχετίζει τὸν φιλοσοφικὸ προβληματισμὸ γιὰ τὸν πλουραλισμὸ μὲ τὸ κοινωνιολογικὸ ζήτημα τῆς παγκόσμιας ἀστικοποίησης. Ἡ δημιουργία συνθέτων μητροπολιτικῶν κέντρων ἀποτελεῖ μία πρόκληση γιὰ τὶς ἐδαφικοκεντρικὲς καὶ θεσμικὲς δομὲς τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ θεολογικὴ σκέψη δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοήσει αὐτὲς τὶς διαδικασίες. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀνακαλύψουμε ξανά τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἔννοια τῆς διαδικασίας καὶ τῆς ἐγγύτητας.

Ὁ Yair Zakovitch στὸ σημείωμά του: «Ἡ νέα συμμαχία/διαθήκη στὴν *Πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή*» [«La nuova alleanza/testamento nell'epistola agli Ebrei» (σελ. 99-113)] ἐστιάζει στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἡ *Πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή* ἐπιλύει τὸ πρόβλημα τῆς νομιμότητας τοῦ ἱερατικοῦ ρόλου του: Ὁ Ἰησοῦς στὴ *Νέα Διαθήκη*. Στὴ βιβλικὴ καὶ ραβινικὴ παράδοση πολλὲς ἀπὸ τὶς διαθήκες τῆς *Γενέσεως* σχετίζονται μὲ τὴν ἱερατικὴ μορφή τοῦ Μελχισεδέκ. Χρησιμοποιώντας τὸ midrash, ἡ *Πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή* ἐρμηνεύει χριστολογικὰ διάφορα βιβλικὰ κείμενα ποὺ ἀναφέρονται σ' αὐτήν, προσδίδοντας ἔτσι μία βιβλικὴ λογικὴ στὴν ἱεροσύνη τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ ἐμφανίζεται ἀνώτερη ἀπὸ τὴ λεβιτικὴ.

Ὁ Alfonso Lanzieri μὲ τὴ μελέτη του «Ρεαλισμός» [«Realismo» (σελ. 115-128)] ἐξετάζει τὴν ἐπιστροφή τοῦ ρεαλισμοῦ στὴ σύγχρονη φιλοσοφικὴ σκέψη. Ὁ λεγόμενος «Νέος Ρεαλισμός» λαμβάνει ἀποστάσεις ἀπὸ τὴ μεταμοντέρνα σκέψη, ποὺ ἐπικεντρώθηκε στὴν ἰδέα μιᾶς πραγματικότητας ὡς μιᾶς ὑποκειμενικῆς κατασκευῆς. Ἐκκινώντας ἀπὸ αὐτὴ τὴ συνάντηση, ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ ἐκθέσει τὴν ἔννοια τοῦ φιλοσοφικοῦ ρεαλισμοῦ στὶς διάφορες μορφές του, καθὼς ὁ ρεαλισμὸς ἐκτίθεται μὲ διάφορες μορφές.

Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ τὴν παρουσίαση πρόσφατων θεολογικῶν ἔργων.

Rivista di Teologia dell'Evangelizzazione, 2018/1

Τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Rivista di Teologia dell'Evangelizzazione* γιὰ τὸ 2018 εἶναι αφιερωμένο στὶς πηγές, τὴ μέθοδο καὶ τοὺς ὀρίζοντες τῆς θεολογίας τοῦ πάπα Φραγκίσκου. Στὴν πρώτη μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο: «Μία προσέγγιση στὴ «μυθικὴ» εἰκόνα τοῦ λαοῦ: Bergoglio, Guardini καὶ Ντοστογιέφσκι» [«Un acercamiento a la imagen “mítica” de pueblo: Bergoglio, Guardini y Dostoevskij» (σελ. 13-27)] ὁ J.-L. Narvaja, Ἀργεντίνος ἰησοῦϊτης, ἀναφέρει πῶς ἡ θεολογικὴ σκέψη τοῦ πάπα Φραγκίσκου (κατὰ κόσμον Jorge Bergoglio) ἐξελίχθηκε μέσα ἀπὸ τὴν ἀξιολόγηση, τὸν προσωπικὸ στοχασμὸ γιὰ τὰ προβλήματα ποὺ ὁ ἴδιος βίωσε στοὺς χώρους ὅπου ἔζησε, σπούδασε καὶ ὑπηρέτησε ἱερατικά. Μεταξὺ τῶν συγγραφέων ποὺ ἐμπλούτισαν τὸ θεολογικὸ ὑπόβαθρο τοῦ Ἀργεντίνου πάπα, ὁ Narvaja ξεχωρίζει τὸν Φ. Ντοστογιέφσκι καὶ εἰδικὰ τὴ μονογραφία ποὺ ἔγραψε γι' αὐτὸν ὁ Romano Guardini ὑπὸ τὸν τίτλο: *Τὸ θρησκευτικὸ σύμπαν τοῦ Ντοστογιέφσκι (L' universo religioso di Dostoyevski)*. Ἐδῶ ἡ «μυθικὴ» κατηγορία τῆς ἔννοιας τοῦ «λαοῦ» ἀποκτᾶ μία κεντρικὴ θέση στὸ ἔργο τοῦ Guardini, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἡ συγγραφικὴ παραγωγή τοῦ Ρώσου λογοτέχνη τῆς προσδίδει ἓνα συγκεκριμένο περιθώριο.

Ὁ Fabrizio Mandreoli μὲ τὸ ἄρθρο του: «Ὁ πάπας Φραγκίσκος: μία μεθοδολογικὴ σκέψη γιὰ τὸν ὀρίζοντα καὶ τὶς “ευρωπαϊκὲς” ρίζες τῆς θεολογίας του» [«Papa Francesco: una riflessione metodologica sull' orizzonte e su alcune radici “europee” della sua teologia» (σελ. 29-60)] ἐνδιαφέρεται νὰ δείξει πῶς ὠρισμένοι Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς (εἰδικὰ ὁ ἰησοῦϊτης Πολωνὸς Erich Przywara) ἐπέδρασαν στὴ σταδιακὴ διαμόρφωση τοῦ θεολογικοῦ ὀρίζοντα τοῦ

νῶν ποντίφικα. Ἐν προκειμένῳ, ἡ μελέτη διακρίνεται σὲ δύο μέρη: τὸ πρῶτο πραγματεύεται ὠρισμένα μεθοδολογικά ζητήματα ποὺ μποροῦν νὰ βοηθήσουν στὴν ἐρμηνεία τῆς σκέψης καὶ δράσης τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Τὸ δεύτερο μέρος θέτει σὲ διάλογο τὸν θεολογικὸ ὀρίζοντα τοῦ πάπα Φραγκίσκου μὲ τὶς πηγές του. Ὁ σ. τονίζει πῶς ἡ πρωτότυπη καὶ δημιουργικὴ χρῆση τῶν πηγῶν ὀδηγεῖ στὴν περιγραφὴ τοῦ Φραγκίσκου ὡς «δημιουργοῦ μιᾶς κουλτούρας».

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Enrico Galavotti «Ὁ Jorge Mario Bergoglio καὶ ἡ Β' Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ: πηγές καὶ μέθοδος» [«Jorge Mario Bergoglio e il concilio Vaticano II: fonte e metodo» (σελ. 61-88)]. Ὁ σ. ἐπισημαίνει πῶς ἡ ἐκλογὴ τοῦ Φραγκίσκου σηματοδότησε μία καίρια στροφὴ στὴν πορεία πρόσληψης (*reception*) τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ, εἰδικὰ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἐξέλιπε ἡ γενιὰ ἐκείνη ποὺ συμμετεῖχε σὲ αὐτήν. Ὁ πάπας Bergoglio ἀφομοίωσε τὴ Σύνοδο μέσα ἀπὸ τὶς Ἐπισκοπικὲς Συνελεύσεις τοῦ Μεδεγίν (1968) καὶ τῆς Πουέμπλα (1979), ποὺ κατὰ κάποιον τρόπο τὴν εἰσήγαγαν στὴ Λατινικὴ Ἀμερική. Οἱ δύο αὐτὲς Συνελεύσεις ἐστίασαν τὴν προσοχή τους στὸ *magisterium* τοῦ πάπα Παύλου Στ' καὶ ἀπέφυγαν μία «ἰδεολογικὴ» πρόσληψη τῆς β' βατικάνειας. Ὁ πάπας Φραγκίσκος δὲν συνέχισε τὴ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὴν ὑποτιθεμένη συνέχεια ἢ ἀσυνέχεια τῆς Συνόδου σὲ σχέση μὲ τὴν προηγουμένη ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία, καθὼς ἐπικεντρώθηκε σὲ μία σειρά πρωτοβουλιῶν γιὰ τὴν πρόσληψη τῆς ἀρχῆς τῆς συνοδικότητας. Ὁ πάπας Φραγκίσκος δὲν ὀμιλεῖ γιὰ τὴ Σύνοδο, ἀλλὰ ὀμιλεῖ καὶ σκέπτεται συνοδικά.

Ὁ Gerard Whelan, Ἴρλανδὸς ἰησοῦίτης θεολόγος στὸ Γρηγοριανὸ Πανεπιστήμιο Ρώμης, μὲ τὸ δοκίμιό του: «Ἡ θεολογικὴ καὶ ποιμαντικὴ μέθοδος τοῦ πάπα Φραγκίσκου» [“The Theological and Pastoral Method of Pope Francis” (σελ. 89-112)], κάνει λόγο γιὰ τὴ θεολογικὴ μέθοδο τοῦ πάπα Φραγκίσκου σὲ δύο φάσεις. Κατ' ἀρχὰς ἐπισημαίνει τὰ τρία χαρακτηριστικὰ τῆς θεολογικῆς μεθόδου τοῦ ποντίφικα: τὴν πνευματικὴ διάκριση, τὴν ἐπαγωγικὴ μέθοδο καὶ τὴν προτίμηση γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Στὴ συνέχεια ἐξηγεῖ πῶς ἡ ἀνάδειξη καὶ προώθηση τῆς παραπάνω τριπλῆς μεθόδου ἔγινε μέσα ἀπὸ μία –συχνὰ συγκρουσιακὴ– συζήτηση μὲ τὰ κυριώτερα συστήματα σκέψης: τὸν μαρξισμό, τὶς ἐξωτερικὲς μορφές τοῦ νεοφιλελεύθερου καπιταλισμοῦ καὶ ὠρισμένων μορφῶν τῆς ὑπάρχουσας «βατικάνειας» ἐπαγωγικῆς καὶ συγκεντρωτικῆς θεολογίας.

Οἱ Sergio Tanzarella καὶ Anna Carfora μὲ τὸ κείμενό τους: «Ἡ μέθοδος τοῦ Bergoglio καὶ οἱ συνέπειές της γιὰ τὴ θεολογία» [«Il metodo di Bergoglio: quali conseguenze per la teologia» (σελ. 113-143)] ἐπισημαίνουν πῶς οἱ θεολογικὲς ἐπιπτώσεις τῆς ἐκλογῆς τοῦ Φραγκίσκου στὸν παπικὸ θρόνο δὲν εὐνόησαν τὸ ἓνα ἢ ἄλλο θεολογικὸ ρεῦμα, ἀλλὰ ἐνεθάρρυναν τὴ δημιουργικὴ συνύπαρξη διαφορετικῶν θεολογικῶν ὀπτικῶν, ἀκολουθώντας μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ γεωμετρικοῦ σχήματος τοῦ «πολυέδρου» καὶ τὶς ἐκκλησιολογικὲς καὶ οἰκουμενικὲς συνέπειες. Ἔτσι, ἐπαναχτᾶται ἡ θεολογικὴ ἐλευθερία, ὥστε νὰ ὑπερβεῖ τὴν αὐτοαναφορικότητά της καὶ νὰ οἰκοδομήσει μία Ἐκκλησία «σὲ ἔξοδο», ἀπηλλαγμένη ἀπὸ στεῖρους ἀκαδημαϊσμοὺς καὶ συνδεδεμένη μὲ

τις περιστάσεις τῆς ζωῆς. Ἔτσι διαγράφεται ἡ προοπτικὴ μιᾶς «θεολογίας τῆς φιλευσπλαχνίας», ἱκανῆς νὰ ξεπεράσει κάθε προκατάληψη ἔναντι τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, ποὺ νὰ ἀκούει μὲ προσοχὴ καὶ νὰ ἐπανακτᾷ τὴν προφητικὴ λαγαρότητα τοῦ Εὐαγγελίου, κυρίως στὰ ζητήματα τῆς παγκόσμιας εἰρήνης καὶ τῆς μὴ βίας.

Ὁ Marco Giovannoni μὲ τὸ ἄρθρο του: «Ἡ μέθοδος τοῦ Bergoglio καὶ οἱ συνέπειές της γιὰ τὴν ποιμαντικὴ καὶ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἰταλία» [«Il metodo di Bergoglio: quali conseguenze per la pastorale e la vita della Chiesa in Italia» (σελ. 145-170)] ἀναφέρει πῶς ἡ ἔκκληση τοῦ πάπα Φραγκίσκου γιὰ τὴν ποιμαντικὴ μεταστροφή τῆς ἰταλικῆς Ἐκκλησίας βρίσκει τὴν τελευταία σὲ μία περίοδο συρρίκνωσης καὶ περιορισμοῦ τῆς δράσης γιὰ τὴ μετάδοση τῆς πίστεως. Ἡ ἀλλαγὴ ἐποχῆς δὲν βρίσκει τὴν Ἐκκλησία ἀπροετοίμαστη, ἀφοῦ ἡ ἄσκηση τοῦ ἔργου τῆς φιλευσπλαχνίας πηγάζει ἀπὸ θεολογικὲς βάσεις. Ἡ ἰταλικὴ Ἐκκλησία, σημειώνει ὁ σ., μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύσει, ἤδη στὶς ἐνορίες, τὴν παροῦσα περίσταση ὡς μία νέα φάση πρόσληψης τῆς Β΄ Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ, στὸ πλαίσιο τῆς συνοδικότητας, τῆς κοινοτικῆς διάκρισης, τῆς φιλοξενίας καὶ τῆς δράσης ὑπὲρ τῶν φτωχῶν.

Στὴ συνέχεια, ὁ Matteo Prodi μὲ τὸ κείμενό του: «Δημιουργώντας ἕναν κόσμο λαῶν σὲ εἰρήνη, δικαιοσύνη καὶ ἀδελφότητα (βλ. EG 221). Ἡ νέα παγκόσμια τάξη ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Πάπα Φραγκίσκου» [«Costruire un mondo di popoli in pace, giustizia e fraternità (cf. EG 221). Il nuovo ordine globale alla luce del magistero di papa Francesco»] (σελ. 171-198)], ἀναφέρει ὅτι οἱ μεγάλες κρίσεις ποὺ πλήττουν σήμερα τὴν ἀνθρωπότητα χρειάζονται ἐξ ἴσου σημαντικὲς ἀπαντήσεις. Γιὰ νὰ δοθοῦν ὅμως αὐτές, πρῶτα εἶναι ἀπαραίτητο νὰ κοιτάξουμε προσεκτικὰ τὰ φαινόμενα ποὺ δημιούργησαν τὶς κρίσεις καὶ τὶς κοινὲς ρίζες ποὺ συνεχίζουν νὰ τὰ τροφοδοτοῦν. Γιὰ νὰ ἀρχίσουν διαδικασίες ἱκανὲς νὰ θεραπεύσουν τὶς κρίσεις, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναπτυχθεῖ ἕνα ὄραμα, ἀκόμη καὶ οὐτοπικό, ποὺ νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ σχεδιάσουμε ἕναν νέο κόσμο. Χρειάζεται, κατὰ τὸν σ., μία διαδικασία «κριτικῆς», ἡ ὁποία ὑπάρχει ἤδη στὸ ἔργο τοῦ πάπα Φραγκίσκου, στὶς Γραφὲς καὶ σὲ μερικοὺς φιλοσόφους, ποὺ νὰ συνοδεύεται ἀπὸ συγκεκριμένες «ἐνέργειες» ποὺ θὰ βοηθήσουν νὰ ὑπηρετήσουμε τὸ κοινὸ ἀγαθὸ ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔδωσε στὸν ἄνθρωπο ἀλλὰ καὶ «ἐλπίδες», ὥστε νὰ ἀνταποκριθοῦμε πλήρως σὲ αὐτὴν τὴν εὐθύνη.

Ὁ Ruggero Nuvoli μὲ τὴ μελέτη του: «Ἡ σύγχρονη προσέγγιση τῆς νεολαίας στὴν πίστη καὶ ἡ σχέση της μὲ τὴν “κλίση”» [«L’attuale approccio giovanile alla fede e i nessi con la prospettiva vocazionale» (σελ. 199-214)] διερευνᾷ, ἀπὸ θεολογικῆς καὶ πνευματικῆς προοπτικῆς, τοὺς δεσμοὺς πίστεως καὶ κλίσης στὸ πλαίσιο τῆς νεολαίας ποὺ φαίνεται σήμερα νὰ εἶναι εὐαίσθητη ἐνώπιον τῆς πνευματικῆς διάκρισης. Τὰ στοιχεῖα μιᾶς πρόσφατης ποιητικῆς ἔρευνας ὑπογραμμίζουν τὴ δύσκολη ἐνσωμάτωση τῶν διαμεσολαβητικῶν πράξεων καὶ τῆς σχεσιακῆς συναισθηματικῆς πτυχῆς, ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὴ στὴ βίωση τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ ἔρευνα ἐστιάζει σὲ ὠριsmένες ὁδοὺς «κλίσης» καὶ ἐπισημαίνει τὴν κοινὴ προέλευση τῆς πίστεως καὶ τῆς κλίσης στὴν πασχάλια

ἐμπειρία μιᾶς προσωπικῆς συνάντησης μετὰ τὴ φιλευσπλαχίᾳ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Pier Luigi Cabri, μετὰ τὸ ἄρθρο του: «Ἡ ἰδέα τῆς ἀποκάλυψης στὸν Ἑβραϊσμό καὶ στὸν Χριστιανισμό. Γραμμὲς μιᾶς φιλοσοφικο-θεολογικῆς προοπτικῆς» [*«L' idea di rivelazione nell' ebraismo e nel cristianismo. Linee di una prospettiva filosofica-teologica»* (σελ. 215-236)], ἐπισημαίνει πὼς μεταξὺ τῶν κοινῶν πτυχῶν τῆς ἐβραϊκο-χριστιανικῆς παράδοσης ὑπάρχει σίγουρα τὸ θέμα τῆς ἀποκάλυψης, τὸ ὁποῖο ἀφορᾷ τὸν τρόπο μετὰ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐκδηλώνεται στὸν ἄνθρωπο μέσα ἀπὸ λόγια καὶ χειρονομίες, ἐντὸς τῆς ἱστορίας, στὴ ζωὴ ἐνὸς λαοῦ. Στὸ κέντρο βρίσκεται ἡ Γραφή, τῆς ὁποίας ἡ ἀξίωσις τόσο γιὰ τὸν Ἰουδαϊσμό ὅσο καὶ γιὰ τὸν Χριστιανισμό εἶναι κεντρικὴ, καθὼς ἐντάσσεται στὴ ζωὴ τους καὶ τοὺς ἐμπλέκει σὲ μίαν Διαθήκην μετὰ τὸν Θεό. Σκοπὸς τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι νὰ δείξει κάποια χαρακτηριστικὰ τῆς ἰδέας περὶ θείας ἀποκάλυψης, ὅπως αὐτὴ κατανοεῖται ἀπὸ τις δύο μεγάλες παραδόσεις. Ὁ σ. ἐπιλέγει νὰ ἀναφερθεῖ στὴ σκέψη δύο συγγραφέων ποὺ πραγματεύονται τὸ θέμα ἀπὸ φιλοσοφικὴ (Emmanuel Lévinas) καὶ θεολογικὴ ἀποψη (Christoph Theobald). Ἡ διαδρομὴ δείχνει τὴν ἐγκάρσια διάσταση τῶν θεμελιωδῶν γραμμῶν κατανόησης τοῦ θέματος, ἀλλὰ καὶ στοιχεῖα διαφορᾶς, στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ συνεχισθεῖ ἡ ἔρευνα καὶ ὁ διάλογος.

Ὁ Stefano Toschi, μετὰ τὸ ἄρθρο: «Καρποφορία στὴν περατότητα» [*«Fecondità nella finitudine»* (σελ. 237-246)], μέσα ἀπὸ μίαν ἀνθολογίαν συγγραφέων ποὺ σημάδεψαν τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς σύγχρονης φιλοσοφίας (ἡ σωκρατικὴ μαιευτικὴ στὸν Πλάτωνα, οἱ Descartes, Leibnitz, Marx, Lévinas, Heidegger) καὶ μετὰ ἀναφορά στὶς ἐξελίξεις τῆς σύγχρονης κοινωνιολογίας (Donati), καταδεικνύει τὴ σημασίαν ποὺ ἔχει γιὰ τὴν καρποφορία μιᾶς σχέσης, τὸν τόπο μετὰ τὸν ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ φθάσει νὰ ἀνακαλύψει τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμφισβητούμενη ἀτομικιστικὴ κίνηση τοῦ σύγχρονου κόσμου, ἂν σκεφθοῦμε τὸν ἄνθρωπο ὅχι ὡς ὑπαρξὴ σὲ μίαν σχέσιν, ἀλλὰ ὡς ἄτομο. Καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ ὄρια καὶ ἡ πλέον προφανὴς σωματικὴ ἀτέλεια σὲ μερικοὺς ἀνθρώπους μπορεῖ νὰ ὀδηγήσουν στὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀναγκαιότητος τῆς σχέσης καὶ τῆς ἀλληλεξάρτησης κάθε ἀνθρώπινου ὄντος.

Τέλος, στὸ σημείωμά του ὑπὸ τὸν τίτλο: «Καθολικισμὸς καὶ μεταεκκοσμίκευση» [*«Cattolicesimo e post-secularizzazione»* (σελ. 247-264)], ὁ Paolo Boschini σημειώνει πὼς σὲ μίαν πολὺπλοκὴν καὶ πλουραλιστικὴν κοινωνίαν ἢ θρησκευτικὴ ἐμπειρία τείνει ὀλοένα καὶ περισσότερο νὰ εἶναι μίαν ἀτομικὴ (ἢ μιᾶς μικρῆς ἀριθμητικῆς ομάδας ἀνθρώπων) ἐπιλογὴ, ἐγκαταλείποντας τὴν παραδοσιακὴν ἰδιότητα τοῦ «ἐκ γενετῆς» πιστοῦ. Ἡ συζήτηση μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν ἀφορᾷ τὸ νόημα αὐτῆς τῆς διαδικασίας: μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὸ τέλος τῆς ἐκκοσμίκευσης; ἢ θὰ πρέπει κυρίως νὰ ὀμιλοῦμε γιὰ τὴ μεταμόρφωσιν τῆς θρησκείας –καὶ εἰδικὰ τοῦ Καθολικισμοῦ– ποὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν κληρικοκρατισμὸν καὶ τείνει νὰ προσλάβῃ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐνὸς μοντέλου «κινήτικότητος»; ἢ μήπως εἴμαστε ἐνώπιον μιᾶς νέας φάσης τῆς ἐκκοσμίκευσης, τῆς ὁποίας ἱστορικὰ ὁ Χριστιανισμὸς

υπήρξε ένας από τους γενεσιουργούς παράγοντες;

Το τεύχος κλείνει με την παρουσίαση πρόσφατων θεολογικών τίτλων.

Νομοκανονικά (έτος ΙΣΤ', τεύχος 1ο, Μάιος 2018)

Με μελέτες επί επικαίρων θεμάτων, όπως ή εκκλησιαστική πτυχή του «Μακεδονικού» ζητήματος, το μάθημα των Θρησκευτικών υπό το φως της πρόσφατης άκυρωτικής απόφασης του Συμβουλίου της Έπικρατείας για τα νέα προγράμματα σπουδών, με άρθρα επί ζητημάτων που άφορούν τις σχέσεις Κράτους και Έκκλησίας, καθώς και με την πλέον πρόσφατη νομολογία επί σειράς σημαντικών δικαστικών αποφάσεων που άπτονται ζητημάτων εκκλησιαστικής φύσεως, κυκλοφόρησε το νέο τεύχος (1/2018) των *Νομοκανονικών*.

Τα *Νομοκανονικά* είναι η έξαμηνιαία Επιθεώρηση που επιδιώκει να καλύψει δύο σύνθετους και δυσχερείς επιστημονικούς κλάδους, το Έκκλησιαστικό και το Κανονικό Δίκαιο, τόσο σε επίπεδο θεωρίας όσο και δικαστηριακής πράξεως. Αποτελούν το επιστημονικό όργανο της Έταιρείας Έκκλησιαστικού και Κανονικού Δικαίου και άπευθύνονται σε δικηγόρους, δικαστές, θεολόγους και σε έρευνητές επιστήμονες από τον χώρο των κοινωνικών και άνθρωπιστικών επιστημών (ιστορικούς, κοινωνιολόγους, κ.λπ.), οί όποιοι είτε έντρυφούν στο πεδίο των σχέσεων Πολιτείας-Έκκλησίας / θρησκευτικών κοινότητων, είτε άσχολούνται με θέματα της Έκκλησιαστικής Ιστορίας και δή της νεώτερης. Έκδίδονται άνελλιπώς από τον Μάιο του 2002 και ήλθαν, σύμφωνα με την πρόθεση του ίδρυτού και Διευθυντού τους, Όμοτίμου Καθηγητού Έκκλησιαστικού Δικαίου της Νομικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α. κ. Ιωάννη Κονιδάρη, να καλύψουν την άπουσία, που είχε από ίκανού χρόνου καταστεί εύκρινως όρατή, μιās περιοδικής έκδόσεως, ή όποια να προάγει την έπιστήμη στα ζητήματα του Έκκλησιαστικού και του Κανονικού Δικαίου και εύρύτερα τον δημόσιο διάλογο στα ζητήματα των σχέσεων Πολιτείας και Έκκλησίας, τά όποια έμφανίζονται στο προσκήνιο με άξιοζήλητη περιοδικότητα άποτελώντας –τό τελευταίο διάστημα όλο και συχνότερα, όλο και έντονότερα– θέμα «ήμερησίας διατάξεως» στην άτζέντα του δημοσίου διαλόγου. Παραλλήλως, τά *Νομοκανονικά* φιλοδοξούν να άποτελέσουν το κατάλληλο εκείνο βήμα που θα έπιτρέψει στις νέες επιστημονικές δυνάμεις του κλάδου να έμφανισθούν στο προσκήνιο και να δοκιμασθούν.

Στό νέο τεύχος των *Νομοκανονικών* περιλαμβάνονται οί άκόλουθες μελέτες / άρθρα:

α) του θεολόγου καθηγητού Β/θμιας, Δρ. Έκκλησιαστικής Ιστορίας του ΑΠΘ κ. Χαρ. Άνδρεόπουλου, με θέμα: «Η σχισματική “Έκκλησία της Μακεδονίας”. Ιστορική και νομοκανονική προσέγγιση». Στην έκτενη μελέτη αναπτύσσεται λεπτομερώς ή εκκλησιαστική πτυχή του «Μακεδονικού»

ζητήματος σε όλες τις επιμέρους ιστορικές φάσεις (1945 μέχρι σήμερα) και νομοκανονικές του διαστάσεις και παρατίθεται ολοκληρωμένη πρόταση για την εξεύρεση ιστορικά δίκαιης και εκκλησιολογικά όρθης επίλυσεως του προβλήματος επί τη βάσει της «Συμφωνίας του Νίς» του 2002 (την οποία, σημειωτέον, προσφάτως και συγκεκριμένα την 30ή Μαΐου 2018, επανέφεραν στο τραπέζι των εκκλησιαστικών διαβουλεύσεων ή σχισματική Έκκλησία και ο πρωθυπουργός της FYROM, με την υποβολή σχετικού αιτήματος προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, δια του οποίου ζητούν την επαναφορά της Έκκλησίας της χώρας τους στην κανονικότητα, υπό το όνομα της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος).

β) του επίκουρου καθηγητού Διεθνούς Δικαίου της Νομικής Σχολής Θράκης κ. Ιωάννου Κτιστάκι, ο οποίος με την υπό τον τίτλο: «Τα Θρησκευτικά στα σχολεία: Προσπαίζοντας τον πλουραλισμό στην εκπαίδευση μέσω Στρασβούργου με άφορη την απόφαση Σ.τ.Ε. 660/2018 Όλομ.» μελέτη του προσεγγίζει κριτικά την απόφαση του Σ.τ.Ε. με την οποία άκυρώθηκε ή ύπουργική απόφαση για τα νέα προγράμματα του μαθήματος των Θρησκευτικών (ΜτΘ).

γ) του δικηγόρου, LL.M., ειδικού νομικού συμβούλου της Ίερας Συνόδου της Έκκλησίας της Ελλάδος κ. Θεοδ. Παπαγεωργίου, ο οποίος στη μελέτη του με θέμα: «Μάθημα (θρησκευτικής) ταυτότητας ή μάθημα (διαθρησκειακού) διαλόγου;» αναλύει διεξοδικά και ερμηνεύει θετικά την άκυρωθείσα ύπουργική απόφαση για το ΜτΘ (τη Σ.τ.Ε. 660/2018 Όλομ.), της οποίας, σημειωτέον, όλόκληρο το κείμενο, ως έξεδόθη υπό του Σ.τ.Ε., δημοσιεύεται στη στήλη «Νομολογία» του περιοδικού).

δ) του επίκουρου καθηγητού Έκκλησιαστικού Δικαίου της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ κ. Γεωργίου Ανδρουτσόπουλου, ο οποίος πραγματευόμενος το θέμα: «Η συσσωμάτωση της επικρατούσας Όρθόδοξης Έκκλησίας στην έλληνική έννομη τάξη: θεοϊδρυτος οργανισμός ή νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου;» επιχειρεί να δώσει απαντήσεις σε σειρά ζητημάτων που έχουν προβληματίσει την έλληνική νομική επιστήμη αναφορικώς με την ύπόσταση της Έκκλησίας υπό τον διφυή αυτής χαρακτήρα, ήτοι ως θείου καθιδρύματος άφ' ένός και νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) άφ' έτέρου, και τέλος

ε) του επιτίμου καθηγητού της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ κ. Μιχ. Σταθόπουλου με θέμα: «Τα ανθρώπινα δικαιώματα στα Συντάγματα του Ρήγα Φερραίου και της Επανάστασης υπό το φώς των σύγχρονων αντιλήψεων», μελέτη μέσω της οποίας αναδεικνύονται ως άξιες έξάρσεως οί αρχές και οί άξιες από τα Συντάγματα του Ρήγα που άντιστοιχούν στο σύγχρονο πνεύμα προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων, το όποιο εκφράζεται στις ισχύουσες διεθνείς Συμβάσεις για ανθρώπινα δικαιώματα και ειδικά στον Χάρτη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Εύρωπαϊκής Ένώσεως.

Στο ίδιο τεύχος παρουσιάζονται και αναλύονται σημαντικές δικαστικές αποφάσεις, όπως, ή Σ.τ.Ε. 1318/2017 (Τμ. Γ'), βάσει της οποίας έγινε δεκτή

αίτηση ακυρώσεως απόφάσεως του αναπλ. Υπ. Αμύνης με την οποία είχε απορριφθεί αίτημα στρατευσίμου για υπαγωγή του στο καθεστώς των αντιρρησιών συνειδήσεως, καθώς το δικαστήριο έκρινε ότι η σύνθεση της Έπιτροπής στην οποία στηρίχθηκε ή προσβαλλομένη πράξη του Υπ. Αμύνης δεν υπήρξε νόμιμη, διότι δεν υπήρξε ισότιμη συμμετοχή στρατιωτικών και καθηγητών Α.Ε.Ι. και ανέπεμψε την υπόθεση στη Διοίκηση για νέα κρίση (με σημείωση / σχόλιο επί της απόφάσεως της κ. Ζωής Καραμήτρου, Δρ. Νομικής-δικηγόρου). Επίσης, ή Σ.τ.Ε. 2576/2017 (Τμ. Γ'), με την οποία απερίφθη αίτηση Μητροπολίτου δια της οποίας έζητείτο ή ακύρωση της -επί τη βάσει της αρχής της κατ' ίσον αριθμό συμμετοχής από Μητροπολίτες συγκροτήσεως Έλλάδος και Μητροπολίτες των Νέων Χωρών- πράξεως συγκροτήσεως της Διαρκούς Ίερας Συνόδου (Δ.Ι.Σ.). Ο αίτων Μητροπολίτης (Κ. και Α.) υπεστήριξε ότι ή αριθμητική αυτή ισότητα των Μητροπολιτών που εισάγει ή σχετική διάταξη της Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξεως (Π.Σ.Π.) του 1928 συνιστά παράβαση της αρχής της ισότητας και τουτο διότι έν ύφει του ότι οί Μητροπόλεις της Παλαιάς Έλλάδος είναι περισσότερες στον αριθμό από αυτές των Νέων Χωρών, οί Μητροπολίτες των πρώτων, καλούμενοι ως μέλη της Δ.Ι.Σ. εκ περιτροπής και κατά τὰ πρεσβεία της αρχιερωσύνης, μετέχουν στη Δ.Ι.Σ. λιγότερο συχνά από τους Μητροπολίτες των δεύτερων, κατ' ανεπίτρεπτη παράβαση της αρχής της ισότητας ως προς τή συμμετοχή των Μητροπολιτών στη συγκρότηση της Δ.Ι.Σ. Ωστόσο τὸ προβαλλόμενο επιχείρημά του απερίφθη ως άβάσιμο με τὸ σκεπτικό ότι ή έν λόγω Π.Σ.Π. ως συνταγματικῶς κατοχυρωμένη δεν μπορεί να τροποποιηθεί και άρα θα πρέπει να εφαρμόζεται ως έχει, ανεξαρτήτως της τυχόν αντιθέσεως της προς άλλες διατάξεις ή αρχές του Συντάγματος, όπως ή αρχή της ισότητας (ανάλυση-σχολιασμός υπό κ. Γεωργίου Ίατροῦ, Δρ. Νομικής-δικηγόρου).

Άκόμη δημοσιεύονται δικαστικές απόφασεις περι έπιβολής πειθαρχικών ποινών σε κληρικούς (Σ.τ.Ε. 2673, 2735/2017, 3385/2017, με σχόλιο Γ. Άνδρουτσόπουλου), μεταθέσεων έφημεριών (465/2017 Διοικ. Έφ. Θεσ/νίκης, με σχόλιο π. Βασιλείου Τρομπούκη, Ε.Δ.Π. Νομικής Ε.Κ.Π.Α), σε ζητήματα κυριότητας και προσβασιμότητας για τους κτητορικούς ναούς (29/2015 Πρωτοδικείου Χίου), σε εργασιακά θέματα που ρυθμίζουν υποθέσεις δι-ορισμού και καθεστῶτος άπασχολήσεως νεωκόρων (274/2017 Πρωτοδικείου Αθηνών, με σχόλιο Δημ. Κρεμπενιού, Δρ. Νομικής-δικηγόρου), κ.ά.